

ПРИЛОЖЕНИЕ 11

АЛГОРИТЪМ И ПРОГРАМИРАНИ ЕЛЕКТРОННИ ТАБЛИЦИ В EXCELL ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРЕЛИВНОТО ВОДНО КОЛИЧЕСТВО ПРИ ЯЗОВИРНИ СТЕНИ ЗА ПРЕЛИВНИЦИ С И БЕЗ ЗАТВОРНИ ОРГАНИ (КЛАПИ И СЕГМЕНТНИ ЗАТВОРИ)

Алгоритъмът за решаване на задачата е следният.

Времетраенето на вълната се разделя на N интервали от няколко часа. Дължината на интервалите може да се получи чрез няколко итерационни изчисления с оглед на точността.

Започва се изчислението на (7) от първия интервал $n=0$. Отляво всичко е известно. Определя се ΔV_n . След това се определя V_{n+1} от (8). От зависимостта между Z и V се определя $Z(V_{n+1})$ и съответно $h(t_{n+1}) = Z(V_{n+1}) - Z_{\max}$. След това изчислението се повтаря за интервал "n+1". Ако $h(t_{n+1}) \ll Z_{\max}$ напора във формулата на основния изпускател може и да не се променя и $Q_{\text{осн.изп}}$ да остане константа. Изчислението продължава докато преливната височина не почне да спада.

Когато преливника е с клапи в таблицата предвиждаща клапи е предвидено когато Z надвиши кота ръб клапи (НВРВН) клапата се сваля с височина h , след което остава в това положение.

Горното изчисление е програмирано таблично в Excel. Редовете на таблицата съответстват на различните величини, а всяка колона съответства на стойностите им във всеки момент от изчислителния период. Последните се получават чрез добавяне на стъпката Δt към предишния момент t_n . С добавяне на колони се продължава изчислителния период. Той най-малко трябва да надмине момента на достигане на $Q_{\text{прелмах}}$.

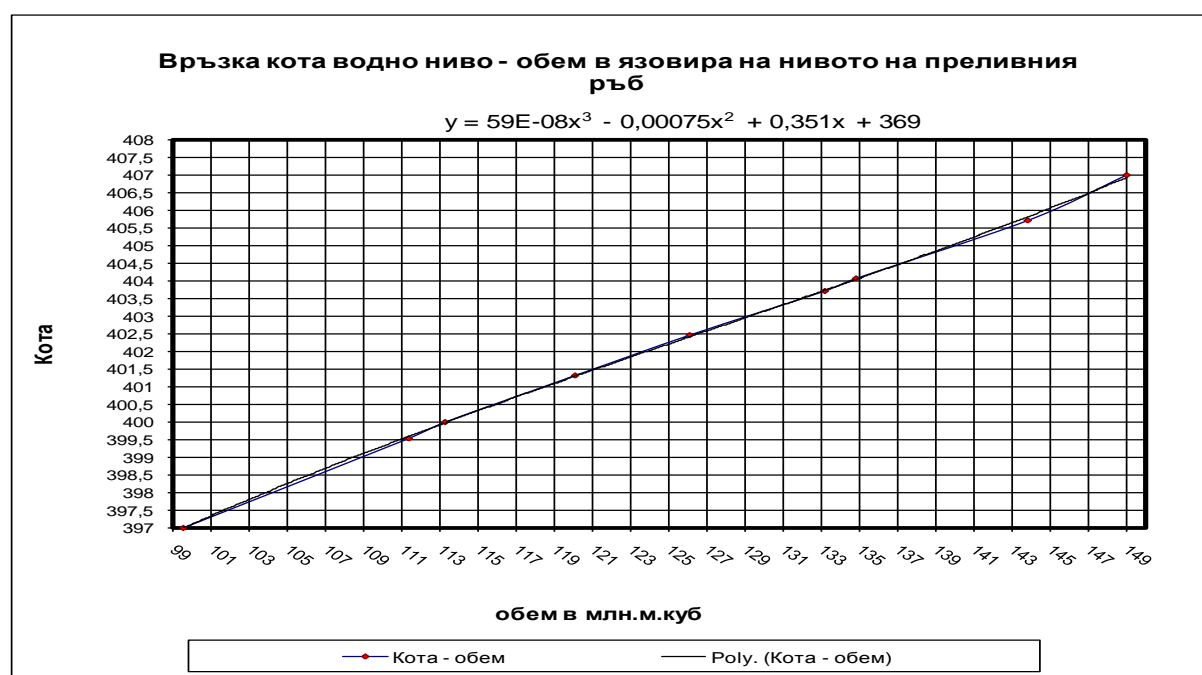
Съставени са две електронни таблици в Excel – за преливници със и без затворни органи.

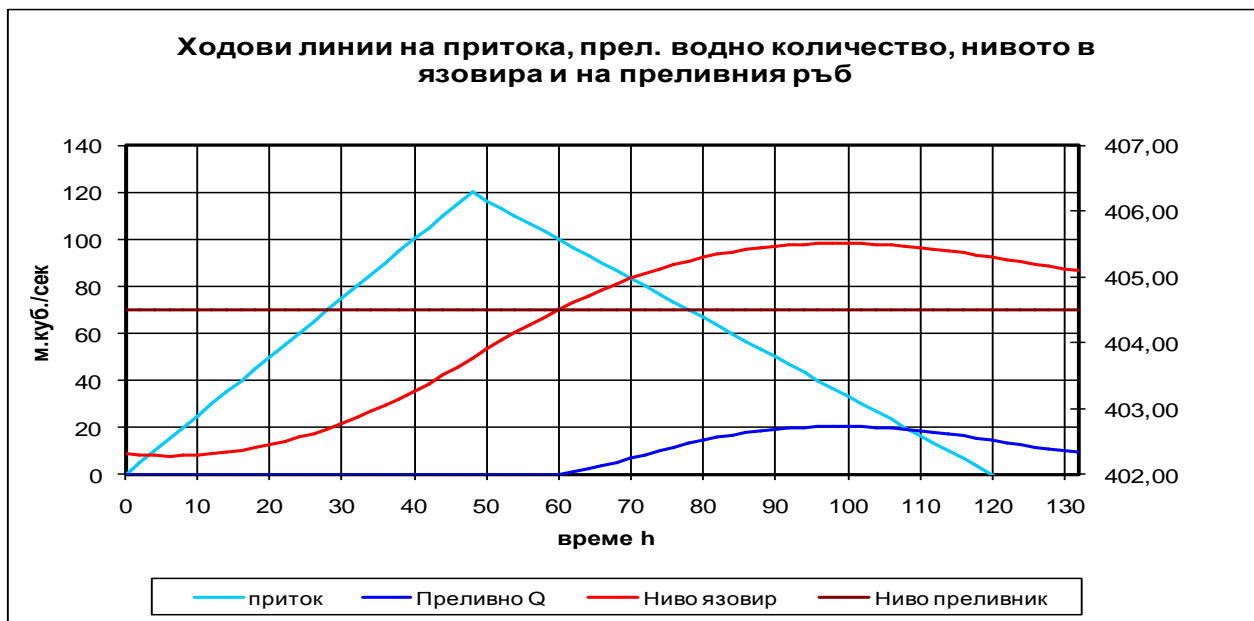
Таблица 1

Тя е съставена за случая на преливник без затворни органи. Когато нивото на езерото достигне кота на ръба на преливника започва преливането, което се увеличава с нарастване на преливната височина поради увеличение на обема на езерото. На фиг. 1 са показани първите няколко колони на таблицата със зададени конкретни стойности, графика на връзката водно ниво – обем на язовира и графика на притока, преливното водно количество и нивото на язовира в почти шест дневен период след началото на ВВ. Задават се данните в първата колона и стойностите на клетките в останалите колони изчисляват автоматически до края на периода – 130 часа, със стъпка Δt , в случая приета два часа. Клетките на всяка колона съдържат стойностите на всяка величина за момент t_n от периода на изчисление.

ТАБЛИЦА ЗА ИЗЧИСЛЕНИЕ НА МАКСИМАЛНОТО ПРЕЛИВНО ВОДНО КОЛИЧЕСТВО ПРЕЗ ПРЕЛИВНИК БЕЗ КЛ

Номер	величини			
1	връх на ВВ в м.куб./сек	120	120	120
2	време за възход в часове на ВВ	48	48	48
3	време на спад в часове на ВВ	72	72	72
4	временни интервали Δt часове	2	2	2
5	време t_n от началото на ВВ в часове	0	2	4
6	водно количество $Q_{\text{прит}}$ на притока в момент t_n	0	5	10
7	водно количество на притока в момент t_{n+1}	5	10	15
8	средно водно количество в интервала $t_{n+1}-t_n$ $(6+7)/2$	2,5	7,5	12,5
9	об. ΔV_n на прит. в инт. $t_{n+1}-t_n$, $\Delta V_{n,\text{пр.}}=8*4*3600/1000000$	0,018	0,054	0,09
10	кота ръб на преливника Z_{max}	404,5	404,5	404,5
11	Обем в язовира V_n в момент t_n	125	124,9	124,9
12	кота на водното ниво в мом. T_n - $Z(V_n)$ =формулата $Z=F(V_n)$	402,31	402,29	402,28
13	широчина на преливника	10,5	10,5	10,5
14	прел. вис. $h(t_n)$ в мом. t_n , $h(t_n)=Z(V_n)-Z_{\text{max}}$	0,00	0,00	0,00
15	прел. Q в момент t_n , $Q_{n,\text{прел.}}=\epsilon m B h(t_n)^{3/2}$	0,0	0,0	0,0
16	максимално водно количество на водовземане $Q_{\text{водвз}}$, конст.	15	15	15
17	максимално водно количество на изпускателите $Q_{\text{изп}}$, конст.	0	0	0
18	обем ΔV_n разх. в инт. $t_{n+1}-t_n$ $\Delta V_{n,\text{разх.}}=(14+15+16)*1*3600/1000000$	0,108	0,108	0,108
19	нарастване на обема на яз. в инт. $t_{n+1}-t_n$ $\Delta V_{n,\text{яз}}=9-18$	-0,09	-0,05	-0,02
20	Обем в язовира в момент t_{n+1} , $V_{n+1}=V_n + \Delta V_{n,\text{яз}}= 11+19$	124,9	124,9	124,8

Фиг. 1

В клетките, в които стойностите са променливи във времето, са записани формулите, по които се изчисляват за всяка стъпка по време Δt . Константните величини във всяка следваща колона (стъпка) се получават чрез приравняване към стойността им в предишната колона. От фигурата се вижда как до 60-ия час язовирът се пълни. Като се променят данните се изчисляват различни варианти. Например като се промени върха и времетраенето на ВВ и началния обем може да се оцени какъв трябва да бъде свободния обем за свеждане на $Q_{\text{прелмакс}}$ до допустимата стойност.

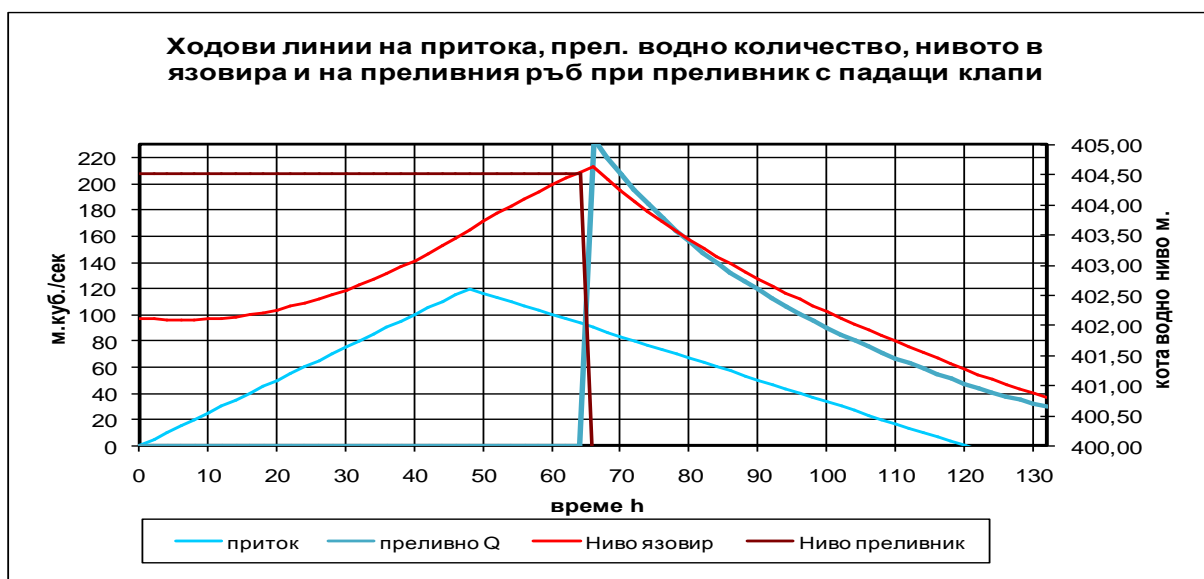
Таблица 2.

Тя е съставена за случая на преливник със затворни органи. Когато нивото на езерото достигне котата на ръба на затворния орган той се спуска или дига и се оформя преливна височина h , която се задава в ред 21 на колона първа на данните. Котата на ръба на клапите се задава в ред 10 на първата колона. След като водното ниво надвиши тази кота, клапата се спуска с височина h или сегментния затвор се вдига като се оформя преливане с височина h равна на разликата между водното ниво и кота ръб на преливника. И в двата случая началната преливна височина е равна на h . Преливането може да се увеличи или намали след началния момент на отваряне на клапите в зависимост от това дали притокът е по-голям или по-малък от преливното водно количество. На фиг.VII.2.2 са показани първите няколко колони на таблицата и графика на притока, преливното водно количество и нивото на язовира в 130 часов период след началото на ВВ. От нея се вижда, че при приетите данни язовирът се пълни от ВВ почти 65 часа и след това прелива с

водно количество много по-голямо от притока. Това води до бързо изпразване на езерото.

ТАБЛИЦА ЗА ИЗЧИСЛЕНИЕ НА МАКСИМАЛНОТО ПРЕЛИВНО ВОДНО КОЛИЧЕСТВО ПРЕЗ ПРЕЛ

Номер	величини			
1	връх на ВВ в м.куб./сек	120	120	120
2	време за възход в часове на ВВ	48	48	48
3	време на спад в часове на ВВ	72	72	72
4	временни интервали Δt часове	2	2	2
5	време t_n от началото на ВВ в часове	0	2	4
6	водно количество $Q_{\text{прит}}$ на притока в момент t_n	0	5	10
7	водно количество на притока в момент t_{n+1}	5	10	15
8	средно водно количество в интервала $t_{n+1}-t_n$ $(6+7)/2$	2,5	7,5	12,5
9	об. ΔV_n на прит. в инт. $t_{n+1}-t_n$, $\Delta V_{n,\text{пр.}}=8*4*3600/1000000$	0,018	0,054	0,09
10	кота ръб клапи или на преливника Z_{max}	404,5	404,5	404,5
11	Обем в язовира V_n в момент t_n	124	123,9	123,9
12	кота на водното ниво в мом. T_n - $Z(V_n)=\text{формулата } Z=F(V_n)$	402,12	402,10	402,09
13	широчина на преливника	10,5	10,5	10,5
14	прел. вис. $h(t_n)$ в мом. t_n , $h(t_n)=Z(V_n)-Z_{\text{max}}$	0,00	0,00	0,00
15	прел. Q в момент t_n , $Q_{n,\text{прел}}=\epsilon m B h(t_n)^{3/2}$	0	0	0
16	максимално водно количество на водовземане $Q_{\text{водвз}}$, конст.	15	15	15
17	максимално водно количество на изпускателите $Q_{\text{изп}}$, конст.	0	0	0
18	обем ΔV_n разх. в инт. $t_{n+1}-t_n$ $\Delta V_{n,\text{разх}}=(14+15+16)*1*3600/1000000$	0,11	0,11	0,11
19	нарастване на обема на яз. в инт. $t_{n+1}-t_n$ $\Delta V_{n,\text{яз}}=9-18$	-0,09	-0,05	-0,02
20	Обем в язовира в момент t_{n+1} , $V_{n+1}=V_n + \Delta V_{n,\text{яз}}= 11+19$	123,9	123,9	123,8
21	Височина на клапите в м.	5	5	5
22	кота ръб клапи	404,5	404,5	404,5

В програмираните клетки на всяка колона на таблиците се изчисляват елементите на ВВ за момента T_{n+1} при нарастване на времето с Δt . Таблиците трябва да съдържат толкова колони за колкото стъпки във времето искаме да се изчислява ретензията. За n броя стъпки трябва да се копира втората колона на таблицата в n последователни колони.

Периодът на изчисление на ВВ се удължава като към таблицата се добавят за всяка стъпка Δt по една колона чрез копиране на колоната за предишната стъпка по време.

За да работи таблицата програмата Excel трябва да е в опция „automatic” изпълнение на формулите.

Алгоритъмът използван при съставяне на показаните таблици може да се усложни, включвайки различни маневри със затворните и изпускателните органи, които биха били в помощ на управляващите язовира.

Подробно таблиците и програмираните формули в клетките им могат да се видят в приложения файл „РетензияИзчисл.Qпрел.xls”